

Ulkoasiainvaliokunta

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta

Valtioneuvoston selonteko Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon

JOHDANTO

Vireilletulo

Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty valtiovarainvaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, lakivaliokuntaan, liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, puolustusvaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, tulevaisuusvaliokuntaan ja työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Valtioneuvoston selonteko Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon (VNS 3/2022 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Ulkoasiainvaliokunta on käsitellyt selonteot yhdessä ja antaa niistä yhden yhteisen mietinnön.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- valtiovarainvaliokunta VaVL 8/2022 vp
- hallintovaliokunta HaVL 14/2022 vp
- lakivaliokunta LaVL 14/2022 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 18/2022 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 11/2022 vp
- puolustusvaliokunta PuVL 3/2022 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 11/2022 vp
- talousvaliokunta TaVL 23/2022 vp
- tulevaisuusvaliokunta TuVL 2/2022 vp
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 3/2022 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- pääministeri Sanna Marin
- ulkoministeri Pekka Haavisto, ulkoministeriö
- puolustusministeri Antti Kaikkonen, puolustusministeriö

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

- kansliapäällikkö Hiski Haukkala, Tasavallan presidentin kanslia
- alivaltiosihteeri Kai Sauer, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Piritta Asunmaa, ulkoministeriö
- osastopäällikkö Marja Liivala, ulkoministeriö
- apulaisosastopäällikkö Olli Kantanen, ulkoministeriö
- apulaisosastopäällikkö Tanja Jääskeläinen, ulkoministeriö
- oikeuspäällikkö Kaija Suvanto, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Salla Sammalkivi, ulkoministeriö
- yksikönpäällikkö Minna Laajava, ulkoministeriö
- lähetystöneuvos Lauri Hirvonen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Mikko Hautala, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Antti Helanterä, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Maimo Henriksson, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Klaus Korhonen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Anne Sipiläinen, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Jukka Siukosaari, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Teemu Tanner, ulkoministeriö
- suurlähettiläs, johtava asiantuntija Jarmo Viinanen, ulkoministeriö
- kyberlähettiläs Jarmo Sareva, ulkoministeriö
- suurlähettiläs Heikki Talvitie
- puolustusasiamies Joakim Salonen, ulkoministeriö
- kansainvälisten asioiden erityisavustaja Lauri Voionmaa, valtioneuvoston kanslia
- kansliapäällikkö, Esa Pulkkinen, puolustusministeriö
- osastopäällikkö, ylijohdaja Janne Kuusela, puolustusministeriö
- puolustusvoimain komentaja, kenraali Timo Kivinen, Puolustusvoimat
- tiedustelupäällikkö, kontra-amiraali Juha Vauhkonen, Pääesikunta
- erikoistutkija Fred Blombergs, Puolustusvoimat
- kenraali (evp.) Gustav Hägglund
- päällikkö, poliisineuvos Antti Pelttari, suojelupoliisi
- valtioneuvoston turvallisuusjohtaja Ahti Kurvinen, valtioneuvoston kanslia
- johtaja Teija Tiilikainen, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus
- ohjelmajohtaja Juha Jokela, Ulkopoliittinen instituutti
- vanhempi tutkija Matti Pesu, Ulkopoliittinen instituutti
- johtaja Markku Kangaspuro, Aleksanteri-Instituutti, Helsingin yliopisto
- asiantuntija Iro Särkkä, Helsingin yliopisto
- Distinguished Associate Fellow Dr Tarja Cronberg, Stockholm International Peace Research Institute
- valtiotieteen tohtori Pekka Visuri

Valiokunta on lisäksi tavannut:

- Tasavallan presidentti Sauli Niinistö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- puheenjohtaja Tarja Cronberg, Suomen Rauhanliitto ry

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Selonteon sisältö

(1) Valtioneuvosto antaa kerran vaalikaudessa eduskunnalle selonteon Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikasta. Selonteot ja eduskunnan niihin antama vastaus yhdessä muodostavat Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjan.

(2) Valtioneuvosto antoi 13.4.2022 eduskunnalle selonteon, jossa käsitellään Suomen muuttunutta turvallisuus- ja toimintaympäristöä Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen johdosta. Annettu ajankohtaiselonteko täydentää vuonna 2020 annettua ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa sekä vuoden 2021 puolustuselontekoa, sisäisen turvallisuuden selontekoa ja EU-selontekoa. Selonteon keskeisin sisältö käsittelee keinoja Suomen sotilaallisen turvallisuuden vahvistamiseksi muuttuneessa turvallisuusympäristössä. Tällaisina keinoina tarkastellaan kansallisen puolustuskyvyn kehittämistä, EU:n roolia turvallisuuspoliittisena toimijana sekä Suomen kahden- ja monenvälisen puolustusyhteistyön tiivistämistä. Lisäksi arvioidaan yhteistyön tiivistämistä Naton kanssa ja mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksia. Ulkoasiainvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa käsiteltiin erityisesti tätä selonteon turvallisuus- ja puolustuspoliittista osuutta.

(3) Selonteon toimintaympäristö keskittyy tähän hetkeen. Selontekoa käsitellessään ulkoasiainvaliokunta on kireästä aikataulusta huolimatta asiantuntijakuulemisten kautta pyrkinyt pitkäjänteisempään tarkasteluun toimintaympäristön muutoksesta sekä arvioimaan Suomen turvallisuuden vaikuttavia valintoja.

(4) Selonteossa arvioidaan myös muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia talouteen, kriisinsietokykyyn, huoltovarmuuteen, sisäiseen turvallisuuteen, kyberturvallisuuteen, hybrdivaikuttamiseen ja kriittiseen infrastruktuuriin. Lausuntovaliokunnat (hallinto-, laki-, liikenne- ja viestintä-, maa- ja metsätalous-, puolustus-, sivistys-, talous-, tulevaisuus-, työelämä- ja tasa-arvoasioiden sekä valtiovarainvaliokunta) ovat käsitelleet näitä teemoja asiantuntijakuulemisissaan ja lausunnoissaan. Ulkoasiainvaliokunta nostaa tässä mietinnössä esiin myös lausuntovaliokuntien keskeisimmät huomiot edellä mainittuihin teemoihin.

(5) Turvallisuusympäristön muututtua perustavanlaatuisesti Venäjän hyökkäyksen seurauksena valiokunta pitää perusteltuna, että valtioneuvosto antoi täydentävän turvallisuuspoliittikkaa käsittelevän esityksen eduskunnan käsiteltäväksi. Täydennyksen käsittely selonteon muodossa on tärkeää kattavan eduskuntakäsittelyn mahdollistamiseksi sekä sen varmistamiseksi, että Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjasta, mukaan lukien mahdollinen Nato-jäsenyys, saadaan muodostettua yhteinen ajantasainen ja ylivaalikautinen kansallinen kokonaisnäkemys.

(6) Valtioneuvosto antoi 15.5.2022 eduskunnalle uuden edellä mainittua selontekoa täydentävän selonteon, jossa esitetään Suomen liittymistä Pohjois-Atlantin liittoon (North Atlantic Treaty Organization, NATO). Ulkoasiainvaliokunta käsittelee tässä mietinnössä molemmat kyseiset selonteot antaen niistä yhden yhteisen vastauksen valtioneuvostolle.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

Muuttunut turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö

(7) Venäjän hyökkäyksestä Ukrainalle koituvien välittömien vaikutusten osalta valiokunta pitää keskeisen tärkeänä, että Suomi sekä kahdenvälisesti että osana Euroopan unionia ja laajemmin kansainvälistä yhteisöä jatkaa laaja-alaista tukeaan Ukrainalle, mukaan lukien puolustusmateriaalituki. Tuen rinnalla on tärkeää edistää sotatoimien välitöntä lopettamista ja hakea sellaista neuvotteluratkaisua, joka edesauttaa kestäväen rauhantilan saavuttamista. On myös tärkeää, että Suomi osana kansainvälistä yhteisöä osallistuu toimiin Venäjän ja sen edustajien saattamiseksi vastuuseen laittoman hyökkäyssodan vaikutuksista ja seurauksista. Venäjän joukot ovat hyökkäyksen aikana syyllistyneet Ukrainassa vakaviin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden loukkauksiin, joihin liittyy myös rikosoikeudellinen vastuu. Lakivaliokunnan tavoin ulkoasiainvaliokunta korostaa Suomen tuen tärkeyttä kansainväliselle rikostuomioistuimelle sotarikosten tutkimiseksi.

(8) Venäjän jo pidempään jatkunut sotilaalliseen voimaan nojautuva ulkopolitiikka ja ääneen lausuttu tavoite etupiirijakoon perustuvasta turvallisuusrakenteesta Euroopassa sai uuden ulottuvuuden sen käynnistettyä hyökkäyssodan Ukrainaan. Sotilaallisen voimankäyttökynnyksen mataltuminen ja autoritaariseen järjestelmään liittyvä pidäkkeetön mahdollisuus tarttua sotilaalliseen voimaan ovat tulleet sodan myötä selkeästi esiin. Venäjä on myös toistuvasti tuonut esiin valmiuttaan käyttää ydinaseita. Venäjän intressissä ei näy olevan etsiä lännen kanssa yhteisiä ratkaisuja Euroopan turvallisuuspoliittisen tilanteen vakauttamiseksi. Sodan myötä Venäjän ja lännen välille on syntynyt jyrkempi ja pidempiaikainen vastakkaisasettelu, jonka muotoja ja kestoja on tässä vaiheessa vaikea arvioida. Näiden seurauksena ulkoasiainvaliokunta toteaa Suomen välittömän turvallisuusympäristön heikentyneen ratkaisevasti selonteossa esitetyn mukaisesti.

(9) Ulkoasiainvaliokunta yhtyy selonteon yksiselitteiseen lähtökohtaan siitä, että tämä muutos turvallisuusympäristössä on merkittävä ja vaatii toimia Suomen turvallisuuden vahvistamiseksi. Tilanteeseen reagoimatta jättäminen johtaisi Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen liikkumatilan kaventumiseen. Puolustusvaliokunnan lausunnossa (PuVL 3/2022 vp) on todettu, että vaikka Suomen Puolustusvoimien suorituskyky on hyvä ja puolustusta on määrätietoisesti kehitetty kymmeniä vuosia, Venäjän Ukrainassa käymä sota on jälleen osoittanut, että siviilikohdeiden suojaaminen kaukovaikutteisilta aseilta on mahdoton tehtävä. Suomen turvallisuuspolitiikassa on selonteoissa ollut keskeisenä tavoitteena varmistaa, ettei Suomi joudu sotilaalliseen konfliktiin, mikä korostuu muuttuneessa turvallisuustilanteessa. Kyse on siitä, millä puolustusjärjestelyllä saadaan aikaan suurin mahdollinen pidäkevaikutus.

(10) Tulevaisuusvaliokunta on omassa lausunnossaan käsitellyt syvällisesti Venäjän kehitystä sekä historiallisesti että vaihtoehtoisten tulevaisuusskenaarioiden pohjalta. Myös näissä analyysissä päädytään arvioon siitä, että 2000-luvun alkupuolelta alkaneen Venäjän negatiivisen kehityskaaren ja sen uusimpana ulottuvuutena ilmenneen Venäjän hyökkäyssodan luoma geopoliittinen jännite ei helpota lähivuosina ja maan etupiirijattelu jatkuu myös tulevaisuudessa (TuVL 2/2022 vp).

(11) Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että selonteossa nostetaan esiin Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamia vaikutuksia myös monenkeskiselle sääntöpohjaiselle järjestelmälle. Sota on selkeä osoitus autoritaarisen valtion piittaamattomuudesta kansainvälisen oikeuden säännöistä ja korostaa entisestään ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltiokehityksen tukemisen ja vah-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

vistamisen tärkeyttä osana Suomen ulkopoliittikkaa. Ulkopoliittikan ihmisoikeusperustaisuus tulee varmistaa.

(12) Kuten selonteossa mainitaan, sodalla on vaikutuksia myös globaaliin kehitykseen ja kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen, muun muassa ruoan ja energian hinnan nousun myötä. On tärkeää, että Suomi kiinnittää jatkossa enenevässä määrin huomiota sodan vaikutuksiin myös globaalilla tasolla ja jatkaa laajaan turvallisuuskäsitykseen perustuvan ulko- ja turvallisuuspolitiikan, mukaan lukien kehityspolitiikan, harjoittamista.

(13) Yleisellä tasolla konfliktien juurisyihin on kriisiytyvissä tilanteissa välttämätöntä puuttua ja edistää konfliktien ennaltaehkäisyä sekä huolehtia humanitaarisesta avusta. Valiokunta pitää tärkeänä, että varautumisen ohella Suomi pyrkii osaltaan edistämään riittävin resurssein myös vuoropuhelua, diplomatiaa, asevalvontaa, aseriisuntaa sekä konfliktien ratkaisua ja rauhan rakentamista.

(14) Monenkeskisen sääntöpohjaisen kansainvälisen järjestelmän tukemisessa ulkoasiainvaliokunta korostaa erityisesti YK:n, Etyjin sekä Euroopan neuvoston merkitystä. YK:n turvallisuusneuvoston toimintakyky käynnissä olevan sodan ratkaisemiseksi on Venäjän veto-oikeuden johdosta olematon, ja tämä on korostanut muun YK-järjestelmän merkitystä. Tässä yhteydessä voidaan todeta Venäjän hyökkäyksen Ukrainaun johtaneen myös maan erottamiseen Euroopan neuvostosta. Etyjin osalta valiokunta pitää valitettavana Venäjän järjestön toimintamahdollisuuksia rapauttavaa toimintaa. On tärkeää, että Suomi pyrkii löytämään keinoja Etyjin toimintakyvyn palauttamiseksi, myös osana Suomen vuoden 2025 Etyj-puheenjohtajuuskauden valmisteluja.

(15) Valiokunta on käsitellyt perusteellisemmin ulkopoliittikan laajaan turvallisuuskäsitykseen liittyviä kysymyksiä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta sekä kehityspoliittisesta selonteosta antamissaan mietinnöissä (UaVM 1/2019 vp; UaVM 1/2022 vp). Ihmisoikeuksien edistämistä käsitellään myös parhaillaan valmisteltavana olevassa ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta annettavassa mietinnössä.

Ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vahvistaminen

Kansallisen puolustuskyvyn ylläpito ja kehittäminen

(16) Ulkoasiainvaliokunta toteaa Suomen kansallisen puolustuksen olevan kaikissa olosuhteissa ja turvallisuuspoliittisissa ratkaisuissa Suomen puolustuksen perusta. Se perustuu asevelvollisuuteen, koulutettuun reserviin, koko maan puolustamiseen sekä korkeaan maanpuolustustahoon. Kansallista puolustuskykyä vahvistetaan monipuolisella kansainvälisellä puolustusyhteistyöllä. On tärkeää varmistaa, että kulloinkin vallitsevan turvallisuusympäristön vaatimukset huomioiva kansallinen puolustus resursoidaan riittävästi.

(17) Puolustusvaliokunta on selonteosta antamassaan lausunnossa käsitellyt tarkemmin kansallisen puolustuskyvyn vahvistamista ja siihen tähtäviä hankkeita (PuVL 3/2022 vp). Muuttunut turvallisuusympäristö huomioiden valiokunta pitää tärkeänä, että tätä jo käynnistynyttä työtä jatketaan suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

Euroopan unioni ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisena toimijana

(18) Valiokunta pitää tärkeänä selonteon kirjausta, jonka mukaan Euroopan unioni on Suomen tärkein arvo- ja turvallisuusyhteisö. Mahdollinen Suomen Nato-jäsenyys ei muuta EU:n asemaa Suomelle merkittävänä turvallisuusyhteisönä ja keskeisimpänä ulkopoliittisena vaikutuskanavana. Selonteossa Suomen todetaan vastaavan Venäjän toimiin osana unionia. Venäjän toiminnan myötä myös EU—Venäjä-suhde on syvästi vaurioitunut ja entistä vaikeammin hallittavissa.

(19) EU on tuominnut Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan voimakkaasti ja reagoinut tilanteeseen poikkeuksellisen nopeasti, yhtenäisesti ja tehokkaasti. EU on hakenut yhteistä linjaa muiden keskeisten länsimaisten kumppanien kanssa. Unionissa on tehty nopealla aikataululla päätöksiä Ukrainalle suunnatusta talousavusta sekä Euroopan rauhanrahaston kautta annettavasta sotilaallisesta materiaaliavusta. Lisäksi on päätetty ennennäkemättömän kovista pakotteista Venäjää vastaan. Valiokunta pitää näitä päätöksiä tärkeinä sekä samalla selkeinä osoituksina EU:n vahvistumisesta ulko- ja turvallisuuspoliittisena toimijana. Yksimielisyyden vaatimus EU:n yhteispäätöksissä on kuitenkin hidastanut etenkin energiasektorin pakotteisiin liittyvää päätöksentekoa.

(20) Selonteossa todetaan, että EU:n merkitystä solidaarisuus- ja turvallisuusyhteisönä korostavat osaltaan unionin perussopimukseen sisältyvät yhteisvastuulauseke (SEU 222 artikla) sekä keskinäisen avunannon lauseke (SEU 42 artiklan 7 kohta). Lausekkeiden mukaan jokainen jäsenvaltio on velvoitettu antamaan apua. Avun antaminen ja pyytäminen perustuvat kansalliseen päätökseen, ja lisäksi kukin maa määrittelee itse, millaista apua se on halukas ja kykenevä antamaan. Toistaiseksi artikla 42.7 on aktivoitu kerran — Ranskan pyynnöstä marraskuussa 2015 siihen kohdistuneen terroristi-iskun jälkeen. Saadun selvityksen mukaan keskustelu solidaarisuudesta ja keskinäisen avunannon lausekkeesta on Venäjän hyökkäyksen käynnistyttyä lisääntynyt EU:ssa. Valiokunta pitää tätä tärkeänä kehityksenä ja korostaa olevan Suomen turvallisuusintressien mukaista hakea konkreettista sisältöä edellä mainituille lausekkeille niiden uskottavuuden ja tehokkuuden varmistamiseksi mahdollisissa konfliktitilanteissa.

(21) Osana Euroopan turvallisuuden vahvistamista Suomi osallistuu EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen. Kriisinhallintapainotteisen toiminnan rinnalla on viime vuosina merkittävästi painottunut jäsenvaltioiden puolustushallintojen välisen strategisen kulttuurin ja yhteistoimintakyvyn parantaminen. Osana tätä työtä on kehitetty EU:n puolustusteollista yhteistyötä, pyritty vähentämään strategisia riippuvuuksia ja haettu ratkaisuja huoltovarmuuskysymyksiin. Viimeisin askel puolustusyhteistyön kehittämisessä on maaliskuussa 2022 hyväksytty EU:n strateginen kompassi. Strateginen kompassi muodostaa kattavan ja konkreettisen työkalun puolustusyhteistyön edistämiseksi. Se sisältää tavoitteita muun muassa jäsenvaltioiden välisen sotilaallisen suorituskyky- ja hankintayhteistyön kehittämiseksi, kriisinsietokyvyn vahvistamiseksi, EU:n nopean toiminnan ja kriisinhallinnan tehostamiseksi sekä sotilaallisen liikkuvuuden parantamiseksi. Selonteon mukaan Euroopan nykyisessä turvallisuustilanteessa poliittinen tahtotila sovitujen yhteistyöalojen edistämiseen on vahva.

(22) EU:n puolustusulottuvuuteen liittyen on huomioitava, että sen kehittymisestä huolimatta Euroopan puolustuksen perusasetelma on pysynyt pitkälti muuttumattomana: kaksikymmentäykksi EU-maata on järjestänyt puolustuksensa Naton kautta ja tukeutuu jatkossakin Natoon. EU:lla ei ole yhteisiä komento- tai joukkorakenteita eikä sotilaallista suunnittelua jäsenmaiden puolusta-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

miseksi Naton tapaan. Vastikään hyväksytty EU:n strateginen kompassi ei sisällä esityksiä yhteisen puolustuksen ulottuvuuden tuomisesta Euroopan unioniin.

(23) Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi jatkaa aktiivista panostustaan EU:n puolustusulottuvuuden kehittämisessä. Eurooppalaiseen puolustusyhteistyöhön ja laajemmin EU:n strategiseen autonomiaan liittyen on tärkeää huomioida erityisesti Saksan puolustuspolitiikassa tapahtunut merkittävä muutos Venäjän käynnistämän hyökkäyssodan seurauksena. Saksa on muun muassa ilmoittanut 100 mrd. euron erillisrahaston luomisesta puolustusbudjettinsa nostamiseksi 2 prosenttiin BKT:sta. Suomen tulee seurata ja analysoida tarkasti, millaisia vaikutuksia tällä muutoksella on pidemmällä tähtäimellä Euroopan turvallisuusjärjestelyihin. Vaikka nyt näköpiirissä olevan ajan puitteissa ei ole nähtävissä, että unioni olisi kehittymässä sotilasliitoksi, on huomioitava, että EU:n perussopimukseen sisältyy jo nykyisellään mahdollisuus yhteiseen puolustukseen (SEU 42 artiklan 2 kohta). Sopimuskohta kuuluu seuraavasti: "Yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka käsittää unionin asteittain määriteltävän yhteisen puolustuspolitiikan. Se johtaa yhteiseen puolustukseen, kun Eurooppa-neuvosto yksimielisesti niin päättää. Tällöin se suosittelee, että kukin jäsenvaltio tekee tätä koskevan päätöksen valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti."

(24) EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan yksi tärkeä ulottuvuus on EU:n ja Naton yhteistyön kehittäminen. Tilanteessa, jossa valtaosa EU:n jäsenmaista on Naton jäseniä, voi liittokunnan ja unionin suhteen ennakoita syvenevän. Myös strategisessa kompassissa on ilmaistu yhteistyön kehittämisen tarve. Sen mukaan yhteistyön tulee olla kummankin osapuolen kannalta hyödyllistä ja luonteeltaan toisiaan täydentävää. Yhteistyöaloina huomioidaan kriisinsietokyky, hybridiuhat, avaruus, merellinen turvallisuus, uudet teknologiat sekä sotilaallinen liikkuvuus.

Yhteistyön tiivistäminen keskeisten kumppaneiden kanssa

(25) Selonteossa käydään läpi puolustusyhteistyön tiivistämismahdollisuudet Suomen keskeisten kumppaneiden kanssa osana heikentyneeseen turvallisuustilanteeseen vastaamista. Kumppaneista keskeisin ja läheisin on Ruotsi, jonka kanssa tehdään laaja-alaista yhteistyötä. Valiokunta korostaa selonteon kirjausta, jonka mukaan Suomi jatkaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä puolustusyhteistyön syventämistä Ruotsin kanssa ilman ennalta määritettyjä rajoitteita vuoden 2018 puolustusyhteistyötä koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan mukaisesti. Muuttuneessa turvallisuustilanteessa kahdenvälisesti syvennettävien yhteistyöalueiden aikataulua nopeutetaan molempien maiden puolustuksen vahvistamiseksi ja Itämeren alueen turvallisuuden takaamiseksi.

(26) Selonteossa todetaan, että mahdolliseen puolustusliittoon eteneminen Suomen ja Ruotsin välillä edellyttäisi laajaa parlamentaarista tahtotilaa molemmissa maissa ja että puolustusliitto ei kuitenkaan olisi Nato-jäsenyyteen verrattavissa oleva eikä sitä korvaava järjestely. Tämä näkemys korostui myös valiokunnan asiantuntijakuulemisissa pohjautuen laajempaa liittoumaa huomattavasti rajallisempien suorituskykyjen muodostamaan matalampaan pidäkevaikutukseen. Samalla valiokunta korostaa, että laaja-alaisen yhteistyön jatkaminen Ruotsin kanssa kaikissa turvallisuuspoliittisissa ratkaisuisissa on Suomelle keskeisen tärkeää.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

(27) Ruotsin ohella selonteossa korostetaan Yhdysvaltojen kanssa tehtävän kahdenvälisen puolustusyhteistyön merkitystä Suomen turvallisuuden vahvistamiseksi. Ulkoasiainvaliokunta toteaa Yhdysvaltojen olevan Suomelle tärkeä ja läheinen kumppani, jonka kanssa jo pidempään tehty puolustusyhteistyö on todettu merkitykselliseksi Suomen puolustuskyvyn parantamisen kannalta. Yhteistyötä ohjaa vuonna 2016 tehty kahdenvälinen aiejulistus. Maiden välillä on alkuvuodesta 2022 käynnistetty jatkotoimet kahdenvälisen puolustusyhteistyön syventämiseksi muun muassa puolustusmateriaalisaatavuuden varmistamiseksi kriisioloissa.

(28) Vuonna 2018 käynnistynyt kolmenvälinen puolustusyhteistyö Suomen, Ruotsin ja Yhdysvaltojen kesken täydentää Itämeren alueen turvallisuuden edistämistä ja Euroopan turvallisuusjärjestyksen vahvistamista. Keskeisessä roolissa on puolustuspoliittisen dialogin, tiedonvaihdon ja yhteistoimintakyvyn kehittäminen.

(29) Selonteossa on luettelomaisesti käyty läpi myös muut Suomen keskeisimmät kahden- ja monenväliset puolustusyhteistyöjärjestelyt. Tärkeitä esiin nostettuja viiteryymiä Suomelle ovat Pohjoismaat muun muassa Nordefco-yhteistyön kautta (Nordic Defence Cooperation), Suomen, Ruotsin ja Norjan kolmenvälinen puolustusyhteistyöjärjestely, yhteistyön tiivistäminen Ison-Britannian kanssa sekä monenväliset puolustusyhteistyöaloitteet.

(30) Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että selonteossa mainittuja jo olemassa olevia yhteistyömuotoja vahvistetaan mahdollisuuksien mukaan reaktiona turvallisuustilanteen heikkenemiselle. Valiokunta on käsitellyt näitä puolustusyhteistyöjärjestelyitä muun muassa vuoden 2021 puolustusselonteon käsittelyn yhteydessä. Valiokunta totesi tuolloin pitävänsä kansainvälistä puolustusyhteistyötä kustannustehokkaana tapana tuottaa lisäarvoa Suomen puolustukselle. Järjestelyt mahdollistavat Puolustusvoimien yhteistoimintakyvyn kehittämisen Suomelle keskeisten kumppaneiden kanssa. Puolustusyhteistyön teknisen kehittämisen rinnalla on tärkeää kiinnittää huomiota myös poliittisen tason ja tiedonvaihdon samanaikaiseen kehittämiseen, jotta voidaan varmistaa päätöksenteon oikea-aikaisuus mahdollisissa konfliktitilanteissa.

(31) Myös valiokunnan asiantuntijakuulemisissa korostettiin kansainvälisen puolustusyhteistyön syventämisen tärkeyttä. Asiantuntija-arvioiden mukaan kumppanuuksilla on merkitystä myös sotilaallisen pidäkevaikutuksen luomiseksi. Pidäkevaikutusta korostaa se, että Suomella on yhteistyöjärjestelyjä Ison-Britannian, Ranskan, Saksan ja Yhdysvaltojen kaltaisten merkittävien sotilaallisten toimijoiden kanssa. Toisaalta asiantuntijat korostivat, etteivät järjestelyt luo oikeudellista velvoitetta yhteistyökumppaneiden turvallisuuden takaamiseksi eivätkä ne sisällä rakenteita yhteistyön toimeenpanemiseksi Naton tapaan. Pidäkevaikutusta heikentää myös se tosiasia, että Ruotsia lukuun ottamatta kaikkien Suomen keskeisten puolustusyhteistyökumppaneiden ensisijaisena puolustusratkaisuna on Nato. Selonteossa todetaan, että kriisitilanteessa Natoon kuuluvien maiden joukot ja suorituskyvyt asetetaan lähtökohtaisesti Naton käyttöön ja kohdennetaan sen yhteisen puolustuksen toimeenpanoon. Valiokunta ei pidä todennäköisenä, että tästä lähtökohdasta helposti poikettaisiin.

(32) Tuoreimpana esimerkkinä kahdenvälisen yhteistyön tiivistämisestä on 11.5.2022 Suomen ja Ison-Britannian välillä allekirjoitettu julkilausuma maiden välisen turvallisuus- ja puolustusyhteistyön tiivistämiseksi. Julkilausumassa maat vahvistavat valmiutensa tukea toisiaan, jos

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

kumpikaan maa joutuu katastrofin tai hyökkäyksen kohteeksi. Valiokunta pitää julkilausumaa tärkeänä, mukaan lukien sen ajoitus Suomen Nato-jäsenyysprosessin näkökulmasta.

Yhteistyön tiivistäminen Naton kanssa

Nato organisaationa

(33) Yhtenä Suomen turvallisuutta lisäävänä keinona selonteossa nostetaan esiin Nato-jäsenyys. Selonteossa käydään tiiviisti läpi Naton perustehtävät ja liittokunnan luonne puolustusliittona ja transatlanttisena poliittisena yhteisönä. Pohjois-Atlantin liiton (North Atlantic Treaty Organization, NATO) tärkeimpänä tehtävänä todetaan olevan jäsenmaidensa turvallisuuden takaminen poliittisin ja sotilaallisen keinoin. Keskeisessä roolissa on Naton peruskirjan viidennen artiklan mukainen sitoumus yhteisestä puolustuksesta. Artiklan käyttöönotto perustuu aina Naton neuvoston eli jäsenmaiden tapauskohtaiseen arvioon. Naton jäsenvaltiot säilyttävät kansallisen itsensä määräämisoikeuden, ja Naton päätöksenteko perustuu yksimielisyyteen. Järjestön sotilaallinen rakenne on jäsenmaiden antaman poliittisen ohjauksen alainen.

(34) Naton kyky toimeenpanna yhteinen puolustus perustuu integroituun sotilaalliseen komentorakenteeseen, yhteiseen puolustussuunnitteluprosessiin, operatiivisiin suunnitelmiin ja yhteisiin harjoituksiin. Yhteisellä puolustuksella Nato pyrkii nostamaan hyökkäyksen kynnyksen mahdollisimman korkeaksi. Huomioiden Yhdysvaltojen sotilaallisen voiman suuruus verrattuna liittokunnan muiden jäsenmaiden yhteenlaskettuihin sotilaallisiin voimavaroihin perustuu Naton ennalta ehkäisevä vaikutus viime kädessä Yhdysvaltojen sotilaalliseen kykyyn ja ydinasepelotteeseen.

Suomen yhteistyö Naton kanssa

(35) Valiokunta toteaa Suomen yhteistyön Naton kanssa olevan jo nykyisellään tiivistä ja syvää. Nato-kumppanuudesta on muodostunut tärkeä osa Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Käsitellessään Suomen Nato-yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä valiokunta on korostanut, että Suomen turvallisuuden kannalta keskeistä on Naton avoimien ovien politiikan jatkuminen eli jäsenyysmahdollisuuden säilyminen avoimena Naton edellytykset täyttävälle maalle. Nato on puoleltaan vahvistanut tämän politiikan jatkumisen. Mahdollisuus hakea Nato-jäsenyyttä on ollut kirjattuna Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisiin selontekoihin vuodesta 2004 lähtien.

(36) Vuodesta 1994 alkaen Suomi on ollut mukana Naton rauhankumppanuusohjelmassa ja vuodesta 2014 alkaen kuulunut Naton läheisimpien yhteistyömaiden ryhmään laajennetun kumppanuusohjelman mukaisesti (Enhanced Opportunities Partner, EOP). Näiden formaattien puitteissa tehdyn sotilaallisen yhteistyön ja samanaikaisen diplomaattisen tason lähentymisen kautta Suomi on saavuttanut huomattavan korkean yhteistoimintakyvyn Naton kanssa. Myös demokration vahva asema Suomessa samoin kuin yleinen näkemys Suomesta maana, joka suhtautuu sotilaallisiin kysymyksiin vakavasti ja huolehtii kansallisesta puolustuskyvystään kaikissa olosuhteissa, ovat vaikuttaneet näkemykseen siitä, että käytännön valmiudet ja edellytykset Naton täysjäsenyydelle ovat korkealla tasolla. Toisaalta selvää on ollut, että kumppanimaana Suomi ei kuulu mukaan järjestön kollektiiviseen puolustukseen. Sotilaallinen pidäkevaikutus on siten huomattavasti jäsenyyttä matalampi.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

Nato-jäsenyys

(37) Selonteon mukaisesti Nato-jäsenyyden merkittävin vaikutus Suomelle olisi se, että Suomi olisi osa Naton yhteistä puolustusta ja viidennen artiklan mukaisten turvatakuiden piirissä. Suomen puolustuksen ennalta ehkäisevä vaikutus olisi nykyistä huomattavasti suurempi, koska sen takana olisivat koko liittokunnan suorituskyvyt. Jos Naton jäsenenä Suomea vastaan kuitenkin kohdistettaisiin sotilaallista voimaa, Suomi puolustautuisi liittokunnan tuella ennakkoon valmistetujen ja harjoiteltujen yhteisen puolustuksen järjestelyjen mukaisesti.

(38) Ulkoasiainvaliokunta yhtyy tähän kirjaukseen. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan keskeisimpänä tavoitteena on varmistaa Suomen ja suomalaisten turvallisuus ja hyvinvointi sekä turvata valtion itsemääräämisoikeus ja alueellinen koskemattomuus. Pitkäkestoiseksi arvioidussa merkittävästi heikentyneessä turvallisuustilanteessa valiokunta pitää Naton jäsenyyden kautta saatavaa vahvistusta tämän tavoitteen kannalta merkittävänä. Turvallisuutta lisäävistä vaihtoehtoista Nato-jäsenyys muodostaa sotilaallisen pidäkevaikutuksensa ansiosta vahvan lisäsuojan Suomen turvallisuudelle.

(39) Suomen Nato-jäsenyys on Suomen puolustusta ja Naton kollektiivista puolustusta vahvistava ratkaisu. Se ei muuta lähtökohtia siitä, miten Suomen aluetta jatkossakin käytetään vain YK:n peruskirjan ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten mukaisesti.

Nato-profiili

(40) Kuten selonteossa todetaan, uudet jäsenmaat liittyvät Pohjois-Atlantin sopimukseen täysimääräisin oikeuksin ja velvollisuuksin. Saadun selvityksen mukaan Nato-maiden liittymispöytäkirjat sekä hakijavaltion liittymiskirjat ovat lyhyitä, teknisiä, selkeisiin muotovaatimuksiin perustuvia määrämuotoisia asiakirjoja, jotka koskevat liittymistä Pohjois-Atlantin sopimukseen. Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomen osalta noudatetaan samaa mallia pyrkien mahdollisimman ripeään jäsenyydenhakuprosessiin.

(41) Samanaikaisesti valiokunta painottaa, että Suomen jäsenyyshakemuksen jättämistä seuraavassa vaiheessa on tärkeää käynnistää keskustelu ja pohdinta siitä, millaisen turvallisuuspoliittisen roolin Suomi aikoo Nato-jäsenmaana omaksua. Aktiivisen ja ennakoivan diplomatian sekä vakautta edistävän ulko- ja turvallisuuspolitiikan, mukaan lukien kriisinhallinta, konfliktinesto ja rauhanyvälitys, jatkaminen myös Naton jäsenenä on tärkeää. Keskeistä on viestiä kaikkiin pääkohdemiin Suomen hakevan Nato-jäsenyydeltä puolustuksellista lisäsuojaa maan turvallisuuden takaamiseksi. Suomen mahdollinen jäsenyys ei olisi osoitettu ketään vastaan vaan sen tehtävänä olisi Suomen turvallisuuden vahvistaminen.

(42) Valiokunta pitää tärkeänä, että Suomi tarkastelee ja määrittää ajan myötä muovautuvaa Nato-profiiliaan niin, että siinä huomioidaan kulloinkin vallitseva turvallisuustilanne ja uhkaympäristö. Kerran vaalikaudessa valmisteltavat ulko- ja turvallisuuspoliittiset selonteot, mukaan lukien eduskunnan vastaukset niihin, tarjoavat hyvän välineen linjata ajantasaisesti Nato-profiiliin liittyviä kysymyksiä. On tärkeää löytää tasapaino, joka tukee parhaalla mahdollisella tavalla Suomen turvallisuutta horjuttamatta alueellista vakautta.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

(43) Tähän harkintaan liittyy myös kysymys Naton mahdollisesta sotilaallisesta läsnäolosta Suomessa tukikohtien ja joukkojen muodossa sekä kysymys ydinaseiden sijoittelusta. Nämä, kuten kaikki Naton yksittäistä jäsenmaat koskevat päätökset, kuuluvat kansallisen itsemääräämisoikeuden piiriin. Suomi ei joutuisi Naton jäsenmaana vasten tahtoaan vastaanottamaan alueelleen vieraita joukkoja, tukikohtia tai ydinaseita. Suomen tärkein panos Nato-maana olisi kyky puolustaa omaa aluettaan. Valiokunta huomauttaa tässä yhteydessä, että ydinenergialain (990/1987) 4 § kieltää ydinräjähteiden maahantuonnin samoin kuin niiden valmistamisen, hallussapidon ja räjäyttämisen Suomessa. Lisäksi valiokunta toteaa olevan äärimmäisen epätodennäköistä, että Naton puolelta edes ehdotettaisiin tai harkittaisiin ydinaseiden sijoittamista Suomeen.

(44) Naton strateginen konsepti vuodelta 2010 linjaa, että Naton tavoitteena on ydinaseeton maailma, mutta niin kauan kuin ydinaseita on olemassa, se pysyy ydinaseiliittona. Puolustusvaliokunnan lausunnon mukaan tämä tulokulma ei tule muuttumaan Naton parhaillaan valmisteltavana olevassa uudessa konseptissa. Tämä kirjaus ei estä useiden Nato-maiden aktiivista toimintaa ydinasevalvontaan ja -riisuntaan liittyvissä kysymyksissä. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä, että myös Suomi jatkaa vahvaa rooliaan ydinasevalvonnan parissa Naton jäsenenä. Tätä työtä ja Naton ydinasepelotetta ei tule nähdä vastakkainasettelun kautta, sillä kaikki Nato-maat ovat muun muassa ratifioineet ydinsulkusopimuksen ja ovat sitoutuneet siihen, että ydinaseiden määrä maailmassa vähenee sopimuksen mukaisesti. Liittokunnan sisällä aktiivista työtä ydinasevalvonnan edistämiseksi tulee jatkaa Naton ydinasepolitiikan linjaamisesta ja ydinasedoktriinista vastaavassa suunnitteluryhmässä (Nuclear Planning Group, NPG), jonka jäseneksi Suomikin liittyessään tulisi. Valiokunnan mielestä on luontevaa, että Suomi Nato-maana jatkaisi korkeaa profiiliaan eri aseriisuntakysymyksissä, myös ydinaseriisunnan osalta, Naton ydinasepelotetta kyseenalaistamatta.

(45) Suomalaisten joukkojen lähettämisestä Naton avunantotehtäviin oman maan ulkopuolelle puolustusvaliokunnan lausunnossa todetaan seuraavasti: ”Vastavuoroisuuden perusteella Suomi tulisi osalliseksi koko liittokunnan alueen vakauden ja turvallisuuden ylläpitämistä Naton jäsenyysvelvoitteiden mukaisesti.” Valiokunta toteaa, että viime vaalikaudella säädettiin kansainvälisen avun antamisesta ja vastaanottamisesta koskevasta lainsäädännöstä, jonka yhteydessä lakiin Puolustusvoimista lisättiin säännös (551/2007, 12 b §) siitä, ketkä avunantotehtäviin osallistuisivat. Varusmiehiä ei tehtäviin lähetettäisi ja reserviläisten osallistuminen perustuisi aina vapaaehtoisuuteen (PuVL 3/2022 vp).

(46) Sotilaallisen läsnäolon kysymyksiin liittyen valiokunnan asiantuntijakuulemisissa käsiteltiin Nato-jäsenmaiden yksipuolisesti asettamia kansallisia rajoituksia jäsenyydelleen. Tällaiset rajoitukset ovat kansallisesti tehtyjä poliittisia päätöksiä, eikä niitä ole kirjattu Pohjois-Atlantin sopimukseen. Suomella ei ole Nato-jäsenyyden hakemisessa tarvetta asettaa mitään reunaehtoja.

(47) Esimerkiksi Norja on osana Venäjä-politiikkaansa ja alueellista vakautta ilmoittanut jäsenyytensä alkuaikoina, ettei se salli liittokunnan pysyviä joukkoja, tukikohtia tai ydinaseita omalla alueellaan. Lisäksi Norja on rajoittanut sotilaallista harjoitustoimintaa maan pohjoisosissa. Tämän niin sanotun Norjan mallin katsottiin voivan selventää jäsenmaan Nato-profiilia, mutta toisaalta saattavan rajoittaa jäsenyydestä saatavaa hyötyä esimerkiksi turvallisuustilanteen muuttuessa.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

(48) Valiokunta korostaa Suomen ja Ruotsin yhtäaikaisen Nato-jäsenyyden merkittävyyttä. Puolustusvaliokunnan lausunnossa on käsitelty Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden merkitystä sotilaalliselle yhteistyölle sekä huoltovarmuudelle. Niiden rinnalla ulkoasiainvaliokunta painottaa mahdollisen yhtäaikaisen jäsenyyden ulko- ja turvallisuuspoliittista merkitystä sekä kahdenväliselle yhteistyölle että laajemmin pohjoismaiselle yhteistyölle. Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden myötä kaikki Pohjoismaat kattava yhteistyö liittokunnan sisällä tarjoaisi mahdollisuuden vahvistaa Pohjoismaiden vaikutusmahdollisuuksia ja asemaa järjestössä sekä edistää yhteisen pohjoismaisen arvopohjan mukaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa myös Natossa. Pohjoismaisen yhteistyön tulisi olla tärkeä osa Suomen Nato-profiilia.

(49) Suomen liittyminen Natoon ei vaikuttaisi Ahvenanmaan kansainvälisille sopimuksille perustuvaan asemaan (SopS 1/1922 Ahvenanmaan saarten linnoittamattomuudesta ja neutralisoimisesta tehty sopimus sekä SopS 24/1940 Ahvenanmaan saarista tehty sopimus Venäjän kanssa), eikä se ole esteenä liittymiselle. Demilitarisointia kunnioitetaan ja Ahvenanmaan kansainvälisöikeudellinen asema säilyy. Suomi on varautunut puolustamaan Ahvenanmaan liittoutumattomuutta tarpeellisin toimenpitein edellä mainittujen sopimusmääräysten mukaisesti.

Nato-jäsenyyden taloudelliset vaikutukset

(50) Valtiovarainvaliokunta on käsitellyt lausunnossaan Suomen Nato-jäsenyyden taloudellisia vaikutuksia ja maksuosuuden määräytymisperusteita samoin kuin tavoitetta käyttää puolustusmenoihin vähintään 2 prosenttia bruttokansantuotteesta. Nato-jäsenyyden vuotuisen välittömän lisäkustannuksen arvioidaan olevan noin 1—1,5 prosenttia Suomen nykyisestä puolustusbudjetista eli suuruusluokaltaan 60—100 milj. euroa. Lopulliset kustannukset selviävät vasta mahdollisten jäsenyysneuvotteluiden edetessä. Valiokunta pitää tärkeänä, että eduskunta saa lisätietoja jäsenyyden taloudellisista vaikutuksista mahdollisimman pian.

(51) Puolustusvaliokunnan lausunnossa (PuVL 3/2022 vp) todetaan Nato-jäsenyyden taloudellisten vaikutusten muotoutuvan muun muassa seuraavista: Nato-maana Suomi sijoittaisi omalla kustannuksellaan Naton sotilasarakenteisiin arviolta 80—100 henkeä, mikä palkkakustannukseltaan on noin 15—20 milj. euroa vuosittain. Suomen tulisi myös osallistua Naton yhteiseen budjettiin, jonka suuruus on noin 2,5 miljardia euroa. Naton yhteisrahoituksella kustannetaan järjestön siviili- ja sotilasbudjetit sekä turvallisuusinvestointiohjelma. Tanskan (1,3 prosenttia) ja Norjan (1,6 prosenttia) maksuosuuksia arvioitaessa Suomen osuus Naton yhteisestä budjetista olisi 20—25 miljoonan euron luokkaa. Lisäksi Suomen tulisi osallistua rotaatiopohjaisiin Naton korkean valmiuden joukkoihin (Nato Response Force), mikä vaatinee lisähenkilökunnan palkkaamista Puolustusvoimiin Naton korkeiden valmiusvaatimusten vuoksi. Kustannuksia Nato-jäsenyydestä tulee myös johtamis- ja viestijärjestelmien integraatiosta.

(52) Ulkoasiainvaliokunnan saaman selvityksen mukaan Nato-jäsenyys vaatii lisähenkilöresursseja myös ulkoministeriöön ja puolustusministeriöön. Tällä hetkellä lisääntyneitä Nato-tehtäviä joudutaan ulkoministeriössä hoitamaan lainaresursseilla muilta tärkeiltä ulkopoliittikan sektoreilta, mikä puolestaan vaikeuttaa niiden tavoitteiden saavuttamista.

(53) Nato-maiden yhteisesti sopima kahden prosentin BKT-tavoite tarkoittaisi Suomen osalta nykyisen puolustusbudjetin tason säilyttämistä, koska strategisten hankintojen (hävittäjä- ja lai-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

vuehankinnat) myötä puolustusmenojen osuus BKT:sta on noussut ja nousee edelleen siten, että se vaihtelee 2,0 prosentista 2,3 prosenttiin (Naton kriteerein laskettuna) tulevilla kehyskaudella. Strategisten hankintojen päätyttyä menojen on kuitenkin tarkoitus palata aiemmalle alemmalle tasolle. Vuosina 2010—2021 puolustusmenojen osuus BKT:sta vaihteli 1,6 prosentista 1,3 prosenttiin. Nato-jäsenenä puolustusbudjetin taso ja sen kohdentaminen päätettäisiin kuitenkin edelleen kansallisesti. Useat jäsenmaat eivät nykyisin täytä sovittua kahden prosentin osuutta. (VaVL 8/2022 vp.) Ulkoasiainvaliokunta korostaa valtiovarainvaliokunnan tavoin, että mahdollinen Nato-jäsenyys ei saa puolustusmenojen osalta heikentää Suomen budjettiprosessiin kuuluvia demokratian ja läpinäkyvyyden vaatimuksia.

Artikla 5

(54) Suomen mahdolliseen Nato-jäsenyyteen liittyvässä keskustelussa on noussut esiin järjestön turvatakuut eli 5. artiklan kirjaus, jonka mukaan Naton jäsenmaat ovat sitoutuneet auttamaan yksin tai yhdessä hyökkäyksen kohteeksi joutunutta sopimuspuolta sellaisilla toimilla, jotka ne arvioivat tarpeellisiksi, mukaan lukien aseellisen voiman käyttö.

(55) Syyskuun 11. päivän terrori-iskut vuonna 2001 Yhdysvaltain maaperällä johtivat Naton neuvoston kautta aikain ensimmäiseen päätökseen soveltaa Pohjois-Atlantin sopimuksen viidettä artiklaa. Hyökkäys yhtä jäsentä vastaan katsottiin Naton neuvoston 12.9.2001 päätöksellä hyökkäykseksi kaikkia vastaan.

(56) Naton 5. artiklaa ei ole testattu tilanteessa, jossa Natoon kuuluva maa joutuu sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi liittokunnan toiminta-alueella. Yhtäältä tämä vahvistaa käsitystä turvatakuiden toimivuudesta. Toisaalta Pohjois-Atlantin sopimuksen väljähkö kirjaus turvatakuista jättää liittolaisille myös tulkinnanvaraa mahdollisen avun sisällön suhteen. On lopulta jokaisen jäsenmaan poliittinen päätös, millaista tukea se avunantotilanteessa päättäisi antaa. Lähtökohtana voidaan valiokunnan mielestä kuitenkin pitää sitä, että vahva ja uskottava, yhteisen puolustus-suunnittelun omaava liittokunta reagoisi päättäväisesti, jos yhtä tai useampaa sen jäsentä kohtaan hyökättäisiin.

Seurausvaikutukset

(57) Turvallisuusvaikutusten rinnalla valiokunta korostaa Nato-jäsenyyspäätöksen poliittista merkittävyyttä ja poliittisia seuraamuksia Suomelle. Päätös ankkuroi Suomen entistä vahvemmin osaksi läntisiä puolustustyöjärjestelyitä ja vahvistaa suhteita keskeisiin kumppanimaihin.

(58) Suomen jäsenyys kaksinkertaistaisi liittokunnan maarajan Venäjän kanssa sekä siirtäisi Naton entistä lähemmäksi Venäjän strategisesti merkittäviä Kuolan niemimaan ja Pietarin alueita. Tämä vaikuttaisi välillisesti Suomen ja Venäjän suhteisiin. Asetelma on hankala tilanteessa, jossa Venäjän käynnistämän sodan seurauksena luottamus Venäjän ja lännen välillä on laajasti romahtanut ja Venäjän toiminta on pahasti vaurioittanut myös Suomen yhteistyövaraista suhdetta Venäjään. Tämän muutoksen arvioidaan olevan pitkäkestoinen. On kuitenkin tärkeää, että jatkosakin löytyy toimivat ja ammattimaiset tavat tehdä yhteistyötä Suomelle merkittävän rajanaapurin kanssa. Venäjä-suhde säilyy Suomelle kaikissa olosuhteissa keskeisenä kansallisena kysymyksenä. Kansalaisten suorilla kontakteilla ja kansalaisjärjestöjen työllä on osaltaan merkitystä

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

yhteistyön ylläpitämisessä. On myös huomioitava, että laajat globaalit turvallisuusuhat kuten muun muassa asevalvontaan liittyvät kysymykset sekä ilmastonmuutos vaativat yhteistyöväyliä Venäjän suuntaan.

Hybridivaikuttaminen

(59) Selonteossa todetaan Suomen varautuvan poikkeuksellisten, laaja-alaisten ja monitahoisten hybridivaikuttamisen keinojen kohteeksi joutumiseen sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Suomen ajankohtaisen turvallisuuspoliittisen keskustelun arvioidaan näkyvän Venäjän vaikuttamisyriksinä Suomea kohtaan. Ulkoasiainvaliokunta toteaa, että hybridiuhkavälineet ovat jo vakiintunut osa Venäjän politiikkaa sen omien intressien edistämiseksi, ja pitää tärkeänä, että Suomessa jatketaan varautumista maamme kohdistuvaan hybridivaikuttamiseen. Samalla tulee kuitenkin painottaa maamme hyviä valmiuksia tunnistaa ja vastata erilaisiin vaikuttamispyrkimyksiin.

(60) Ulkoasiainvaliokunta toteaa informaatiovaikuttamisen olevan keskeisessä roolissa lähes kaikissa hybridiuhkaoperaatioissa. Informaatiovaikuttaminen on jatkuvaa, systemaattista ja kokonaisvaltaista informaatioympäristön manipulointia. Kuten selonteossa todetaan, pyrkii Venäjä ohjaamaan mielipiteen muodostamista kotimaassa ja ulkomailla sekä luo narratiivia toimiansa oikeuttamiseksi. Selonteossa todetaan, että Venäjän informaatiovaikuttaminen länsimaissa on osoittautunut oletettua heikommaksi. Valiokunnan kuulemat asiantuntijat muistuttivat kuitenkin, että Venäjä onnistui ohjaamaan kansainvälistä julkisuutta hyökkäyssodan alla. Venäjä puolustautui luomassaan tarinassa Naton laajentumiselta ja lännen tekemiltä sopimusrikkomuksilta ja pyrki neuvottelemaan lännen kanssa sen omien turvallisuusintressien turvaamiseksi. Tämä esimerkki informaatiovaikuttamisesta verhosi pitkään monilta länsimailtakin Venäjän tosiasiallisen päätöksen hyökkäyssodan aloittamiseen Ukrainassa. Sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan (SiVL 11/2022 vp) huomiota informaatiovaikuttamisen keinojen muuttumiseen yhä vakuuttavamiksi mm. tekoälyn kehittyessä. Valiokunta tähdentää työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan (TyVL 3/2022 vp) tavoin, että jokaisella Suomessa asuvalla tulee olla yhdenvertainen oikeus ja mahdollisuus saada ilmiöistä ja tapahtumista luotettavaa tietoa. Luotettavan tiedon jakamisella ja sen yhdenvertaisella saavutettavuudella ennaltaehkäistään tehokkaasti disinformaatiohyökkäyksiä.

(61) Ulkoasiainvaliokunta toteaa liikenne- ja viestintävaliokunnan tavoin (LiVL 18/2022 vp), että luotettavalla tiedonvälityksellä ja joukkotiedotusvälineillä on suuri merkitys hybridivaikuttamisen ja informaatiovaikuttamisen minimoimisessa. On tärkeää, että kansalaisilla on saatavilla luotettavaa ja ajantasaista tietoa. Valiokunta korostaa myös kansalaisten medialukutaidon ylläpidon ja kehittämisen merkitystä. Kuten sivistysvaliokunta lausunnossaan (SiVL 11/2022 vp) toteaa, kansalaisten korkea koulutustaso antaa hyvät edellytykset medialukutaidon vahvistamiselle. Venäjän hyökkäys Ukrainaan nostaa kansalaisissa huolta ja turvattomuutta, mutta myös halun puolustaa ja edistää demokratian arvoja yhteiskunnan kaikilla tasoilla, arkielämästä politiikkaan ja maanpuolustukseen. Valiokunta pitää kansalaisjärjestöjen roolia tärkeänä liittyen keskustelun edistämiseen sodasta ja omista mahdollisuuksista vaikuttaa. Sivistysvaliokunta painotti lausunnossaan myös turvallisuustaitojen ja -valmiuksien kehittämistä ja niiden merkitystä.

(62) Ulkoasiainvaliokunnan kuulemat asiantuntijat korostivat strategisen viestinnän merkitystä hybridiuhkien torjunnassa. Hallintovaliokunnan tavoin (HaVL 14/2022 vp) valiokunta pitää Suo-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

men strategisen viestinnän kehittämistä tärkeänä, kuten myös sitä, että mahdolliset lainsäädännölliset muutostarpeet hybridiuhkiin vastaamiseksi läpikäydään. Vaikuttamisyritysten tekeminen näkyviksi ja myös muihin kuin Suomeen kohdistuvien hybriditoimien käsittely julkisesti Suomessa palvelevat laajaa yhteiskunnallista varautumista.

(63) Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä sitä, että Suomessa kehitetään kiireellisesti valmiuksia vastata muuttoliikkeen käyttöön osana hybridi vaikuttamista. Valiokunta muistuttaa, että turva- paikanhakijoita on viimeisen vuoden aikana välineellistetty poliittisia tarkoituksia varten unionin ulkorajoilla ja tämä on johtanut myös EU:n lainsäädännön kehittämiseen. Valiokunta pitää hyvänä selonteon kirjauksia siitä, että myös kansallista varautumista edistetään kiireellisesti. Hallintovaliokunta on käsitellyt tätä asiakokonaisuutta lausunnossaan (HaVL 14/2022 vp).

(64) Selonteossa käydään läpi Venäjän hyökkäyssodan mahdollisia vaikutuksia sisäiseen turvallisuuteen. Hallintovaliokunta totesi lausunnossaan kuitenkin, ettei selonteko ottanut riittävästi huomioon turvallisuusympäristön muutokseen liittyvää varautumisen näkökulmaa sisäisen turvallisuuden osalta eikä poliisiin keskeistä roolia hybridiuhkiin varautumisen kokonaisuudessa. Rajavartiolaitoksen keskeinen rooli alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvallisuudessa kävi selonteosta ilmi. Kuten selonteossa todetaan, valvoo Suomi EU:n pisintä ulkorajaa. Hallintovaliokunta painotti varautumisen tarvetta siihen, että tilanne itärajalla heikentyy pitkäaikaisesti, ja korosti lisähenkilöstön koulutuksen ja rekrytoinnin kysymyksiä. Myös kaikkien turvallisuusviranomaisten saumaton, harjoiteltu ja vastuultaan selkeä yhteistyö korostuu muuttuneessa turvallisuusympäristössä.

Kyberturvallisuus

(65) Yhteiskuntaan kohdistuvien kyberuhan kohteista keskeisiä ovat kansallisen turvallisuuden kohteet ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, joilla turvataan kansalaisten elinmahdollisuudet. Yhteiskunnan toiminta on hyvin riippuvainen kyberturvallisista sähköjärjestelmistä sekä muista hallinnon ja kansalaisten palveluista.

(66) Suomessa merkittävin osa kriittisestä infrastruktuurista on yksityisessä ja osin monikansallisessa omistuksessa. Omistajilla on keskeinen vastuu kriittisen infrastruktuurin kyberturvallisuudesta. Puolustusvaliokunta arvioi lausunnossaan (PuVL 3/2022 vp), että Puolustusvoimien kyky suojata omia kriittisiä, internetistä irti olevia verkkoja on varsin hyvä. Sen sijaan muun yhteiskunnan ja erityisesti muiden turvallisuusviranomaisten kyvyssä suojata omat kriittiset järjestelmänsä on saadun selvityksen mukaan edelleen puutteita ja niiden korjaaminen on aloitettava välittömästi. Tehtävän kiireellisyyttä korostaa selonteon kuvaus kyberhyökkäyksistä osana Venäjän hyökkäystä Ukrainaan. Myös muiden maiden Euroopassa, mukaan lukien Suomen, tulee varautua tällaiseen vaikuttamisyrittelyyn. Erityisesti kriittisen infrastruktuurin turvaamisen kehittäminen on kansallisesti kiireellinen tehtävä.

(67) Ulkoasiainvaliokunta painottaa lausuntovaliokuntien tavoin, että Suomella tulee olla oikea-aikaisen, kattavan ja jaetun kybertilannekuvan lisäksi selkeät johtamisjärjestelmät ja toimivaltuudet sekä kyvykkyys hyödyntää kaikkia yhteiskunnan voimavaroja. Jokaisella ministeriöllä on vastuu vastata oman hallinnonalansa kyberturvallisuuden kehittämisestä, mutta lisäksi viranomaisyhteistyötä tulee edelleen kehittää. Valiokunta pitää lausuntovaliokuntien tavoin tärkeänä

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

kyberturvallisuuden strategisen johtamismallin luomista, joka tukisi kyberturvallisuuden kehittämistä kokonaisvaltaisesti. Myös kansainvälinen yhteistyö ja yhteistyö EU-kontekstissa on keskeistä Suomen kyberturvallisuudelle ja -puolustukselle. Esimerkiksi kyberrikollisuuden torjunta edellyttää merkittävässä määrin kansainvälistä yhteistyötä.

Kriisinsietokyvyn vahvistaminen

(68) Venäjän hyökkäys Ukrainaan ja turvallisuusympäristön muutos vaikuttavat väestön henkiseen kriisinkestävyYTEEN. Samoin Venäjän Suomeen kohdistamat väitteet ja uhkailu nostavat kansalaisten huolta ja turvattomuutta. Ulkoasiainvaliokunta yhtyy kuitenkin lausuntovaliokuntien arvioon, että samalla nämä muutokset nostavat halun puolustaa ja edistää demokratian arvoja yhteiskunnan kaikilla tasoilla. Lausuntovaliokunnat nostivat esille tärkeitä havaintoja siitä, miten yhteiskunnan kriisinsietokykyä voidaan eri tavoin nostaa.

(69) Sivistysvaliokunta käsittelee lausunnossaan (SiVL 11/2022 vp) kysymystä toimialansa näkökulmasta, joka on merkittävä myös Ukrainasta saapuvien henkilöiden kriisinkestävyYTEEN vahvistamisessa ja säilyttämisessä. Esimerkiksi varhaiskasvatus, koulutus, kulttuuri-, liikunta- ja kirjastopalvelut sekä nuorisotyö ja harrastukset rakentavat turvallista arkea ja yhteiskunnallista luottamusta.

(70) Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta korosti lausunnossaan (TyVL 3/2022 vp), että luottamus ja turvallisuuden tunne ovat keskeisiä voimavaroja Suomen sisäisessä turvallisuudessa. Lausunnossa todetaan myös, että kriisitilanteessa on tavallista, että väestön kansallinen yhtenäisyys tiivistyy. Lisäksi valiokunta huomauttaa, että kriisin aikana syrjinnän estämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Ulkoasiainvaliokunta korostaa myös tätä näkökulmaa ja lisäksi sitä, ettei Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan tule syyllistää Suomessa asuvia venäläisiä.

(71) Selonteossa todetaan, että maanpuolustustahtoon ydin on Suomen ja suomalaisen elämäntavan kokeminen puolustamisen arvoiseksi ja riittävä kansallinen yhtenäisyys. Maanpuolustustahto luo pohjaa myös kokonaismaanpuolustukselle ja kokonaisturvallisuudelle sekä vahvistaa yhteiskuntamme kriisinsietokykyä. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on vahvistanut entisestään suomalaisten maanpuolustustahtoa, mikä on näkynyt esimerkiksi kasvavana kiinnostuksena vapaaehtoiseen maanpuolustuskoulutukseen. Puolustusvaliokunta korosti lausunnossaan (PuVL 3/2022 vp), että korkea maanpuolustustahto ja asevelvollisuus on Suomen puolustusratkaisun perusta. Asevelvollisuusjärjestelmä tuottaa laajan reservin, jolla mahdollistetaan koko maan puolustaminen. Suomen sodan ajan 280 000 hengen vahvuudesta reserviläisiä on 95 prosenttia, ja riittävät kertausharjoitukset ovat välttämättömiä reservin osaamisen ylläpidon kannalta.

Taloudelliset vaikutukset ja varautuminen

(72) Kuten valtiovarainvaliokunta lausunnossaan (VaVL 8/2022 vp) toteaa, Venäjän hyökkäyssota synkentää talouden näkymiä. Suomen talous kasvoi 3,5 prosenttia vuonna 2021, ja se oli toipumassa hyvää vauhtia koronaviruspandemian aiheuttamista talousvaikutuksista. Vuonna 2022 talouskasvun arvioidaan selonteossa alenevan 1,5 prosenttiin ja 1,7 prosenttiin vuonna 2023. Selonteon mukaan Venäjän hyökkäys Ukrainaan alentaa maailmantalouden kasvua 0,5—1,5 prosenttiyksikköä ja euroalueen bruttokansantuotteen kasvua 1—2 prosenttiyksikköä vuonna 2022.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

Suomelle huomionarvoisia ovat myös tiedot, että Venäjän bruttokansantuote voi supistua 10—20 prosenttia vuonna 2022. Valtiovarainvaliokunta korostaa, että talouskehitykseen liittyy merkittäviä epävarmuuksia, kuten sodan kesto, pakotteiden ja konfliktin laajuus sekä inflaation ja korkotason nousu. Pakotteiden vaikutus Venäjän talouteen ja kykyyn käydä sotaa on keskeinen. Markkinoiden volatiliteetti on kasvanut ja epävarmuus tulevasta on noussut uudelle tasolle.

(73) Valtiovarainvaliokunnan lausunnosta ilmenee, että Venäjän hyökkäys Ukrainaan lisää Suomen julkisen talouden välttämättömiä menoja yhteensä yli 7 mrd. eurolla vuosina 2022—2026. Eduskunta käsittelee julkisen talouden kokonaisuutta tarkemmin myöhemmin kevään aikana, osana julkisen talouden suunnitelman käsittelyä.

(74) Talousvaliokunta tarkasteli lausunnossaan (TaVL 23/2022 vp) taloudellisen toimintaympäristön kysymyksiä tähdentäen talouskehityksen herkkyyttä geopoliittisen tilanteen muutoksille ja painotti turvallisuuspolitiikan ja talouden kahdensuuntaista yhteyttä. Vakaa turvallisuusympäristö on edellytys talouden vakaudelle, investoinneille ja kasvulle. Toisaalta kestävä talous mahdollistaa myös turvallisuuspolitiikan edellyttämät investoinnit ja uskottavan puolustuksen toteuttamisen. Talousvaliokunta painotti tulevien turvallisuusratkaisujen merkitystä sille, miten kiinnostavana ja turvallisena toimintaympäristönä ulkomaiset sijoittajat ja osaajat Suomea pitävät. Valiokunta päätyi arviossaan johtopäätökseen, että Suomen Nato-jäsenyys tukisi taloudellisen toiminta- ja investointiympäristön vakautta, Suomeen kohdistuvan maariskin minimointia sekä Suomen houkuttelevan ja turvallisen maakuvan ylläpitämistä pitkällä aikavälillä.

(75) Talousvaliokunta arvioi lausunnossaan myös muuttuneen turvallisuusympäristön muutoksia energiamarkkinoihin ja energiaturvallisuuteen ja painotti, että nopea irtautuminen Venäjän energiasta on tärkeää myös toimintaympäristön vakauden ja energiaturvallisuuden näkökulmasta. Lisäksi on tärkeää huomioida kyber- ja energiaturvallisuuden välinen yhteys. Energiasektori on osa kriittistä infrastruktuuria, jonka suojeluun tulee panostaa.

Huoltovarmuus

(76) Suomen huoltovarmuusjärjestelmän peruspilareita ovat julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöhön perustuva verkostomalli, kunkin hallinnonalan vastuu sektorinsa huoltovarmuudesta sekä huoltovarmuusorganisaation tehtävien ja resurssien määrittäminen yhteiskunnan kulloistenkin tarpeiden mukaisesti.

(77) Selonteossa todetaan, että vaikka Suomen huoltovarmuuden toimintamalli on luotu vastaamaan nimenomaan vakaviin yhteiskunnan häiriötilanteisiin, muuttuneessa toimintaympäristössä on myös arvioitava Suomen varautumisen kokonaistason riittävyyttä erityisesti, kun huoltovarmuuden painopiste on siirtymässä kriisinsietokyvyn turvaamiseen. Puolustusvaliokunnan (PuVL 3/2022 vp) mukaan tämä haastaa erityisesti pitkällä aikavälillä huoltovarmuusrahaston kantokyvyn ja korostaa turvatun rahoituspohjan varmistamista varauduttaessa eri huoltovarmuutta koskeviin uhkiiin ja riskeihin. Myös talousvaliokunta kiinnitti lausunnossaan tähän huomiota.

(78) Lausuntovaliokuntien lausunnoista huoltovarmuuden erityiskysymyksistä esille nousi riittävän kotimaisen puolustustarviketuotannon välttämättömyys sotilaallisen huoltovarmuuden turvaamiselle, merikuljetusten suuri merkitys Suomelle sekä ruokaturva. Maa- ja metsätalousvalio-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

kunta (MmVL 11/2022 vp) nosti lausunnossaan esille Venäjän ja Ukrainan merkittävän aseman maailman viljakaupassa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on nostanut viljan hinnan ennätyslukemiin ja aiheuttanut nousua myös muiden maataloustuotteiden hinnoissa maailmanlaajuisesti. Selonteko linjaa, että Suomella on oltava riittävä varautumisen taso ja mahdollisuuksien rajoissa myös tarvittava omavaraisuus kaikkein välttämättömimpien hyödykkeiden osalta. Logistiikan osalta liikenne- ja viestintävaliokunta (LiVL 18/2022 vp) nosti esille erityisesti merikuljetusten suuren merkityksen Suomen yhteiskunnalle ja korosti, että kriisitilanteiden varalta tulee varautua korvaaviin kuljetusmuotoihin ja reitteihin maitse ja ilmaitse. Ulkoasiainvaliokunta lisää Itämeren valtioiden keskinäisen yhteistyön merkityksen merikuljetusten turvaamisen kannalta.

(79) Suomen turvallisuuspolitiikan ratkaisujen kannalta huomionarvoista on, että Naton perussopimus velvoittaa jäsenmaitaan ylläpitämään kansallista varautumista. Mikäli Natoon kuulumaton maa tekisi huoltovarmuusyhteistyöhön liittyvän sopimuksen Naton jäsenmaan kanssa, sopimuksen soveltaminen jää toissijaiseksi Naton jäsenmaiden tarpeisiin nähden perussopimuksen artiklan 8 mukaisesti.

(80) Huoltovarmuuskysymyksiä käsitellään laajemmin eduskunnassa, kun valtioneuvosto antaa huoltovarmuusselonteon eduskunnalle kuluvan vuoden aikana.

Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamaan pakolaiskriisiin varautuminen

(81) Selonteon taloudellisia vaikutuksia käsittelevän kappaleen alla käsiteltiin myös Venäjän hyökkäyssodan aiheuttamaa pakolaiskriisiä niin EU:n laajuisesti kuin Suomessakin erityisesti.

(82) Selonteossa todetaan, että Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset heijastuvat laajasti globaaliin kehitykseen ja kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen sekä alueellisiin kriiseihin. Globaalit humanitaarisen avun tarpeet tulevat entisestään kasvamaan Ukrainassa ja sen naapurimaissa sekä myös laajemmin muun muassa ruoan ja energian hinnan nousun takia. Kiihtyvä hintojen nousu ja nälkä uhkaavat lisätä pakolaisuutta.

(83) Kuten lakivaliokunta lausunnossaan (LaVL 14/2022 vp) totesi, voidaan Ukrainasta sotaa pakenevalle myöntää oleskelulupa tilapäisen suojelun perusteella enintään vuodeksi kerrallaan. Ulkoasiainvaliokunta painottaa lakivaliokunnan tavoin Suomeen yksin saapuvien lasten oikeuksista huolehtimista ja heidän suojelemistaan. Valiokunta toteaa, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien naisten ja tyttöjen riski kohdata seksuaali- ja sukupuolittunutta väkivaltaa on konfliktin ja pakolaisuuden myötä suuri. Suomen tulee Ukrainan sotaa pakoon lähtevien osalta toimia myös EU-tasolla aktiivisesti ihmiskaupan torjumiseksi. Lisäksi tärkeä on työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan (TyVL 3/2022 vp) arvio, että sotien ja konfliktien aiheuttama muuttoliike ja pakolaisuus tulee huomioida moninaisesti, jotta toteutettavat toimenpiteet vastaavat todellisia tarpeita ja täyttävät kansainvälisten sopimusten asettamat velvoitteet.

Kriittisen infrastruktuurin suojaaminen

(84) Selontekoon sisältyy kriittisen infrastruktuurin suojaamista käsittelevä kappale. Asiakokousoisuutta on käsitelty tämän mietinnön eri kohdissa. Kriittisellä infrastruktuurilla tarkoitetaan perusrakenteita, palveluja ja niihin liittyviä toimintoja, jotka ovat välttämättömiä yhteiskunnan elin-

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

tärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi. Kuten selonteossa kirjataan, mahdollistavat kehittyvä teknologia ja digitalisaatio uudenlaisia vaikuttamiskeinoja.

(85) Hallintovaliokunta kiinnitti lausunnossaan (HaVL 14/2022 vp) huomiota siihen, että kriittinen infrastruktuuri on ulkomaisen tiedustelutoiminnan pitkän aikavälin kohteita Suomessa. Myös täysin laillinen toiminta, kuten yritysostot tai yhteiset hankkeet voivat mahdollistaa autoritäärisille maille pääsyn Suomen kriittiseen infrastruktuuriin. Selonteko käy lyhyesti läpi ulkomaalaisten yritysostojen ja kiinteistöhankintojen luvanvaraisuuteen liittyviä kysymyksiä. Ulkoasiainvaliokunta pitää lausuntovaliokuntien tavoin välttämättömänä, että kriittinen infrastruktuuri kyetään kaikissa olosuhteissa turvaamaan. Lainsäädännölliset kehittämistarpeet kriittisen infrastruktuurin suojaamiseksi tulee hoitaa priorisoidusti.

Johtopäätökset

(86) Johtopäätöksinään Suomen turvallisuusympäristön muutosta koskevien selontekojen käsitelyyn ulkoasiainvaliokunta toteaa seuraavaa:

(87) Venäjän jo pidempään jatkunut sotilaalliseen voimaan nojautuva ulkopolitiikka ja ääneen lausuttu tavoite etupiirijakoon perustuvasta turvallisuusrakenteesta Euroopassa, saivat uuden ulottuvuuden sen käynnistettyä hyökkäyssodan Ukrainaan. Hyökkäyksellä arvioidaan olevan pitkäkestoisia vaikutuksia turvallisuusympäristöön Euroopassa ja Suomen lähialueilla. Tilanteeseen reagoimatta jättäminen johtaisi Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen liikkumailan kaventumiseen.

(88) Tilanne vaatii toimia Suomen turvallisuuden vahvistamiseksi.

(89) Euroopan unioni on Suomen tärkein arvo- ja turvallisuusyhteisö laajan turvallisuusvaikutuksensa kautta. Suomen tulee jatkaa aktiivista rooliaan EU:n puolustusulottuvuuden kehittämiseksi.

(90) Suomen nykyinen kattava kahden- ja monenvälinen puolustusyhteistyöjärjestely on kustannustehokas tapa tuottaa lisäarvoa Suomen puolustukselle. Järjestelyt mahdollistavat Puolustusvoimien yhteistoimintakyvyn kehittämisen Suomelle keskeisten kumppaneiden kuten Ruotsin, Norjan, Yhdysvaltojen, Ison-Britannian, Ranskan ja Saksan kanssa.

(91) Nato-jäsenyys muodostaa merkittävän sotilaallisen pidäkevaikutuksensa ansiosta vahvan lisäsuojan Suomen turvallisuuden takaamiseksi.

(92) Suomen tulee hakea Naton jäsenyyttä täysimääräisin oikeuksin ja velvollisuuksin.

(93) Suomen jäsenyyshakemuksen jättämistä seuraavassa vaiheessa on käynnistettävä keskustelu ja pohdinta siitä, millaisen turvallisuuspoliittisen roolin Suomi aikoo Nato-jäsenmaana omaksua. Aktiivinen ja ennakoiva diplomatia sekä vakautta edistävä ulko- ja turvallisuuspolitiikka eivät ole ristiriidassa Nato-jäsenyyden kanssa, ja niiden jatkaminen on tärkeää myös Naton jäsenenä. Keskeistä on viestiä kaikkiin pääkohdemaihin Suomen hakevan Nato-jäsenyydeltä puolustuksellista lisäsuojaa maan turvallisuudelle.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

(94) Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyksien myötä kaikki Pohjoismaat kattava yhteistyö liittokunnan sisällä tarjoaa merkittävän mahdollisuuden Pohjois-Euroopan turvallisuuden vahvistamiselle samoin kuin pohjoismaisen arvopohjan mukaisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan edistämiseksi Natossa. Pohjoismaisen yhteistyön tulee olla tärkeä osa Suomen Nato-profiilia.

(95) Venäjän Ukrainassa käynnistämän sodan seurauksena yhteistyövarainen suhde Suomen ja Venäjän välillä on pahasti vaurioitunut. Myös Nato-jäsenyys muuttaa Suomen ja Venäjän suhdetta.

(96) On tärkeää, että jatkossakin löytyy toimivat ja ammattimaiset tavat tehdä yhteistyötä Suomelle merkittävän rajanaapurin kanssa sekä kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksen ylläpitämiseen. Venäjä-suhde säilyy Suomelle kaikissa olosuhteissa keskeisenä kansallisena kysymyksenä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selontekojen VNS 1/2022 vp ja VNS 3/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunta yhtyy valtioneuvoston kantaan, jonka mukaisesti Suomi hakee Pohjois-Atlantin liiton (North Atlantic Treaty Organization, NATO) jäsenyyttä. Lisäksi eduskunta edellyttää, että se saa ajantasaisesti tietoa jäsenyyshakemuksen käsittelyn etenemisestä.

Valiokunnan mietintö UaVM 5/2022 vp

Helsingissä 17.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jussi Halla-aho ps
varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja sd
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Tom Packalén ps
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Jussi Saramo vas
jäsen Mikko Savola kesk
jäsen Ville Tavio ps
jäsen Elina Valtonen kok
jäsen Anu Vehviläinen kesk
jäsen Anne-Mari Virolainen kok
varajäsen Harry Harkimo liik (osittain)
varajäsen Toimi Kankaanniemi ps (osittain)
varajäsen Hilikka Kemppi kesk (osittain)
varajäsen Pauli Kiuru kok (osittain)
varajäsen Sakari Puisto ps (osittain)
varajäsen Arto Satonen kok (osittain)
varajäsen Peter Östman kd (osittain)

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Tiina Larvala
valiokuntaneuvos Jonna Laurmaa